

Kulturdepartementet
Enheten för konstarterna
103 33 Stockholm

Stockholm den 31 oktober 2003

Yttrande över Konstnärerna och Trygghetssystemen SOU 2003:21.

Konstnärernas Riksorganisation, KRO, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, KIF, och Konstnärscentrum, KC, vill härmed inge sitt gemensamma yttrande på utredningen Konstnärerna och Trygghetssystemen (SOU 2003:21). Förutsättningarna för de grupper som organisationerna representerar är likartade och organisationerna har ett nära samarbete. Medlemmarna är ekonomiskt och socialt mycket utsatta grupper där den huvudsakliga inkomsten kommer från så kallade brödjobb som ofta är korttidsanställningar med osäkra anställningsförhållanden. I det konstnärliga arbetet är de huvudsakligen egenföretagare. KRO, KIF och KC vill också hänvisa till det yttrande som lämnas av KLYS, vars synpunkter på kartläggningen vi delar.

Sammanfattning

Kartläggningen ger i stort sett en riktig bild av verkligheten för konstnärerna idag. De hamnar allt som oftast utanför trygghetssystemen eller tvingas anpassa sin verksamhet för att uppnå ett minimum av socialt skydd. Detta är nödvändigt att åtgärda. Utredaren har, trots att det inte låg i uppdraget, gjort en rad bedömningar, överväganden och förslag till lösningar som kan stärka konstnärernas sociala trygghet. **Det är av yttersta vikt att dessa snarast leder till faktiska beslut och åtgärder från såväl riksdag och regering som från berörda myndigheter.** KRO, KIF och KC har i vissa delar föreslagit ändringar som skulle medföra förbättringar för konstnärerna.

Vi delar utredarens bedömning att merparten av de problem som konstnärer möter i de olika trygghetssystemen snarare ligger i tillämpningen och mer sällan i lagar och förordningar. Därför ser vi det som nödvändigt att öka kunskapen om konstnärernas speciella villkor hos de myndigheter som handlägger deras ärenden. Det är av yttersta vikt att myndigheterna tar en rimlig hänsyn till konstnärernas

situation samt att det sker en enhetlig bedömning i likartade fall. För att uppnå detta bör man utveckla former för regelbundna kontakter mellan myndigheter och berörda konstnärorganisationer, samt inom berörda myndigheter samordna och koncentrera kunskap beträffande handläggning av konstnärers ärenden. Det är också nödvändigt att tillämpningsföreskrifter utfärdas inom respektive myndighet.

Vi vill fästa extra uppmärksamhet på några problem som utredaren endast flyktigt berör.

Bild- och formkonstnärerna har sin huvudsakliga inkomst som löntagare men tvingas bli företagare för att kunna vara verksamma som konstnärer. Det mest allvarliga systemfelet som drabbar bild- och formkonstnärerna är att de inte på ett rimligt sätt kan kombinera inkomster som löntagare och företagare utan att förlora sin trygghet genom socialförsäkringarna. Detta leder till prisdumpning av marknaden, till osund konkurrens samt till en situation där konstnärerna inte kan tillgodoräkna sig konstnärligt arbete vid beräkning av ett nytt arbetsvillkor för a-kassa. Det sistnämnda får som yttersta konsekvens att många konstnärer riskerar att successivt slås ut från den konstnärliga arbetsmarknaden genom aktivitetsgarantin. Ett annat allvarligt systemfel är att det inte finns ett rimligt sätt för konstnärerna att beräkna SGI och kompenseras för kostnader för fast utrustning. Därtill finns ett flertal tillväxthämmande faktorer som begränsar konstnärernas möjligheter att utveckla sin marknad och på så sätt även stärkas ekonomiskt och i trygghetssystemen. Vi redogör närmare för detta under avsnitt 2, Konstnärer och arbetsmarknaden.

Utifrån den rika flora av problem och hinder som presenteras i kartläggningen ser vi problem med att initialt starta upp en process som på sikt stärker trygghetssystemen för konstnärer. Problemen finns på flera olika nivåer, olika departement berörs och lösningarna går enbart att nå om man arbetar övergripande. **För att följa upp denna kartläggning och på sikt lösa problemen med trygghetssystemen föreslår vi att det tillsätts en kommission. Uppdraget för en sådan kommission skall vara att i samarbete med de konstnärsfackliga organisationerna arbeta fram lösningar som förbättrar och säkerställer trygghetssystemen för konstnärer.**

1. Inledning

I inledningen påpekas att denna kartläggning utgår från och vidareutvecklar de principer som fastlagts enligt regeringens proposition 1996/97:3 och SOU1995:85. De framtida konstnärspolitiska insatsernas skall syfta till att:

- skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning

- åt konstnärerna och rika kulturupplevelser för medborgarna,
- skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete,
- anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden,
- ge möjlighet till konstnärlig förnyelse och utvecklingsarbete genom olika former av direkt konstnärsstöd,
- förbättra möjligheterna till internationellt konstnärligt utbyte.

Vi vill här påminna om dessa principer med förhoppning om att dessa principer också skall få ett genomslag i en realpolitik. **Det är centralt att det skapas sådana villkor för de professionella konstnärerna att de skall kunna basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete. Detta förutsätter satsningar som syftar till att öka efterfrågan på konstnärliga tjänster, både inom det offentliga livet och inom det privata näringslivet. Utveckling av befintliga ersättningssystem som individuell visningsersättning, utställningsersättning och olika upphovsrättsersättningar bör fortgå, men för att konstnärer ska kunna ersättas genom sådana system, måste det också finnas en efterfrågan som leder till inköp, utställningar och nyttjande inom olika medier.**

2. Konstnären och arbetsmarknaden

Under mer än ett decennium har det skett en omfattande strukturomvandling inom konstområdet. Allt fler konstnärliga uttryck är upplevelsebaserade och i större utsträckning processinriktade. I ett samhälle som beskrivs som upplevelse- och informationssamhälle – och där upplevelseindustrin är den snabbast växande ekonomiska sektorn – står konstnärerna för en central kompetens. Detta borde stärka konstnärernas ekonomiska förutsättningar, men tyvärr förhindras detta av en rad faktorer som verkar hämmande för tillväxten på konstnärernas arbetsmarknad och utvecklandet av nya former av uppdrag. Även mer traditionella uttrycksformer drabbas negativt som en följd av detta. Problemen kan beskrivas enligt följande:

Tillväxthämmande faktorer på konstmarknaden

1. Företag saknar avskrivningsrätt vid köp av konst, vilket försvårar för konstnärer att finna avsättning för produkter och tjänster inom det privata näringslivet.
2. Komplicerad momssituation som medför att konstnärer och beställare/kunder tvingas hantera upp till fyra olika momssatser.

3. Hög moms (i regel 25%) på galleriförsäljning och uppdrag, vilket leder till höga priser som försvårar försäljning till privatkonsumenter.
4. Den statliga rekommendationen om att avsätta en procent för konstnärlig gestaltning vid ny- och tillbyggnation efterlevs i mycket begränsad utsträckning (endast ca 40% av kommunerna tillämpar regeln i någon form och endast i undantagsfall uppnår man 1%).
5. Tullbestämmelser försvårar och fördyrar utbyte med länder utanför EG-området.
6. Möjligheter till sponsring av konstnärliga projekt är begränsade.
7. Bristande kunskaper hos beställare och inköpare om hur konst upphandlas och ersätts, något som borde kunna krävas av offentliga förvaltningar och institutioner.
8. Starkt institutionsbunden struktur inom det kulturpolitiska livet som försvårar för utveckling av nya nätverk och fria grupper.
9. Stor brist på resurser till forskning och utveckling som befrämjar ett bättre tillvaratagande av konstnärlig kompetens i samhället som helhet.
10. Otydlighet beträffande det kulturpolitiska ansvaret för samtida konstnärliga uttryck som inte omfattas av befintliga ersättningsformer eller andra offentliga stödformer.

Låga ersättningsnivåer på befintlig marknad

1. Bristande arrangörsansvar hos offentligt finansierade konsthallar och museer leder till ett konsekvent utnyttjande av konstnärernas svaga förhandlingsposition med låga eller obefintliga ersättningsnivåer som följd.
2. Svag kommersiell marknad där omkostnader för galleriverksamhet leder till att konstnären får mycket litet ut av den försäljning som sker.
3. Till följd av konstnärers svaga förhandlingsposition i förhållande till arrangörer och beställare sker ett betydande upphovsrättsliga utnyttjande som ej kompenseras.
4. Avsaknad av branschavtal och liknande överenskommelser som befrämjar och etablerar goda villkor och ersättningsnivåer, vilket är negativt för både beställare/kunder och konstnärer.

Tillväxthämmande faktorer i trygghetssystemen

1. Inkomster av konstnärlig verksamhet är svåra att tillgodoräkna sig som ersättningsgrundande i systemen.
2. Konstnärerna har svårt att ha inkomster från sin verksamhet utan att förlora rätt till a-kassa.
3. Problem med bostadsbidrag, uträkning av SGI, kostnadstäckning av fasta kostnader i samband med sjukdom m.m.

I kartläggningen finns en beskrivning av att bild- och formkonstnärerna oftast är

egenföretagare. Detta är både rätt och fel. Rätt så till vida att de såsom konstnärer i huvudsak tvingas bli egenföretagare, men det är fel utifrån den samlade inkomsten. I utredningens bilaga 2 tabell 3 finns en redovisning över inkomster fördelade mellan konstnärlig inkomst av näringsverksamhet och övriga inkomster. **Statistiken tydliggör att bild- och formkonstnärerna i huvudsak är löntagare eftersom de i stor utsträckning är beroende av så kallade brödjobb.** Denna statistik är från inkomståret 1995. KRO initierade en undersökning kring konstnärernas sociala och ekonomiska förhållanden kort därpå. Enligt undersökningen "En konst att leva" av Johan Fritzell och Olle Lundberg vid Stockholms Universitet, såg inkomstförhållandena år 1996 ut enligt följande:

Inkomst av konstnärlig verksamhet ^a	21 200	18 %
Stipendier	9 600	8 %
Lön från konstnärsanknutet arbete ^b	32 000	28 %
Annan lön eller skattepliktig inkomst ^c	<u>52 600</u>	46 %
	115 500	

a = avser nettoinkomst av konstnärlig verksamhet. Negativ inkomst har getts värdet noll

b = avser t.ex. arbete som bildlärare, museiintendent etc.

c = utöver löner från icke-konstnärsanknutna arbeten inkluderas här inkomst av näringsverksamhet (ej konstnärlig), inkomst av kapital och pensionsinkomster

3. Det generella välfärdssystemet och inkomstbortfallsprincipen

Grunden för trygghetssystemen vilar på inkomstbortfallsprincipen. Konstnärer med små inkomster kan inte kompenseras via trygghetssystemen. Har man låga inkomster får man små ersättningar. Har man låga inkomster finns det dessutom mindre möjligheter att parera för brister och inkonsekvenser genom eget sparande eller privata försäkringsalternativ. Bild- och formkonstnärerna har mycket säregna förutsättningar och är en heterogen grupp. Därtill är bild- och formkonstnärernas inkomstnivåer lägst bland kulturarbetarna. Detta gör att dem till ekonomiskt och socialt mycket utsatta grupper.

De omfattande inskränkningar och hinder som präglar arbetsmarknaden för bild- och formkonst leder till att konstnärerna inte ersätts i en utsträckning som borde vara rimlig i förhållande till prestation. Detta leder till att de pressas ut mot det sociala skyddsnätet, samtidigt som detta skyddsnät inte förmår kompensera för de grundläggande problemen med de låga inkomsterna.

4. Arbetsmarknadspolitiken

Som tidigare påpekats kommer bild- och formkonstnärernas huvudsakliga inkomstkälla från sidoinkomster eller så kallade brödjobb. Detta får som konsekvens att de blir beroende av det trygghetssystem som baseras på inkomst som löntagare. Eftersom det finns små möjligheter att kombinera inkomst från lönearbete och inkomst från näringsverksamhet skapas hinder för att konstnärerna skall kunna öka sin förvärvsfrekvens genom det konstnärliga arbetet. Det leder också till dumpning av marknaden eftersom konstnärerna har svårt att föra in inkomster av den konstnärliga verksamheten utan att förlora arbetslöshetsförsäkringen. **Svårigheterna att kunna kombinera inkomst som löntagare och egenföretagare är det mest allvarliga problemet inom konstområdet. Konsekvenser syns bl.a. genom utslagning av internationellt kända konstnärer via aktivitetsgarantin. Konstmarknaden befinner sig i en nedåtgående spiral. Denna negativa utveckling kan bromsas först när frilansande arbetstagande konstnärer kan tillåtas att ha ett mindre antal uppdrag mot faktura utan att definieras som företagare inom arbetslöshetsförsäkringen.** Vi stödjer utredarens uppfattning i denna fråga. I enlighet med detta bör konstnärer inte tvingas till avveckling av den konstnärliga verksamheten för att kunna få skydd genom arbetslöshetsförsäkringen.

Vi stödjer också utredarens förslag om att myndigheter som betalar ersättning till konstnärer för tidsbegränsade projekt (såsom Statens Konstråd och Konstnärsnämnden) bör kunna erbjuda detta som inkomst av tjänst.

Utredaren berör tyvärr inte effekterna av aktivitetsgarantin. Aktivitetsgarantin har som syfte att hindra rundgången inom arbetslöshetsersättningen och effektivisera arbetskraftsutbudet. KRO, KIF och KC bedömer att kraftfulla åtgärder kommer att krävas om inte mycket stora grupper bild- och formkonstnärer skall tvingas till omskolning via aktivitetsgarantin. De negativa effekterna har på ett dramatiskt sätt synliggjorts genom demonstrationer, inlåsning och tvång på omskolning under innevarande år. Vi bedömer att arbetsförmedlingarna gör stora insatser för att hejda den negativa utvecklingen men att deras möjligheter att hantera situationen blir allt mer begränsade. Långsiktigt bedömer vi att konstnärerna måste basera sin huvudsakliga inkomst av ersättning av utfört konstnärligt arbetet. Detta kräver fler arbetstillfällen och att marknaden stimuleras (se de tillväxthämmande faktorerna på marknaden som beskrivs tidigare i yttrandet). I en övergångsfas kommer det dock att krävas resurser inom arbetsförmedlingarna för kompetensutveckling, till projekt som syftar till att bredda konstnärernas marknad, definiera uppdragsgivare, metodutveckling etc. Därtill krävs förstärkningar av de arbetsförmedlande åtgärderna via centrumbildningar och länskonstnärerverksamheten (även kallade

konstkonsulenter). Om det inte sker påtagliga förstärkningar innan 2005 års utgång bedömer vi att arbetsförmedlingarna har uttömt flertalet möjligheter att arbeta konstruktivt för att hejda de negativa konsekvenserna av aktivitetsgarantin.

Utredarens bedömning är att AMS handläggnings- och statistiksystem måste anpassas till konstnärernas faktiska arbetsmarknad med många korta anställningar och mellanliggande arbetslöshet. I takt med att resultatkraven ökar på arbetsförmedlingarna är det viktigt att de faktiska resultaten blir synliga och återspeglas i statistiken.

Inom kulturområdet finns två branschspecifika a-kassor. Detta har resulterat i vissa branschtillämpade regler för arbetslöshetsersättningen. Eftersom bild- och formkonstnärerna saknar en egen a-kassa finns det en alltför liten anpassning till denna grups specifika förutsättningar. **Om konstnärerna skall kunna öka sin förvärvsfrekvens krävs det bl.a. konverteringstabeller för att kunna räkna in den konstnärliga verksamheten. Eftersom det finns specifika förutsättningar finns det också behov av speciellt utformade branschtillämpningar, information och stöd för att skapa en större enhetlighet vid behandling av ärenden vid samtliga a-kassor.**

Arbetsförmedlingarna har primärt att arbeta efter principen att matcha en arbetssökande med ett arbetstillfälle. Detta är i mycket liten grad tillämpligt på bildkonstområdet. För att skapa arbetstillfällen behöver marknaden som helhet stimuleras. Här har länskonstnärverksamheten och centrumbildningarna utifrån mycket små resurser visat på värdefulla resultat eftersom de arbetar utifrån ett helhetsperspektiv och besitter kunskap om konstnärernas marknad och yrkesvillkor.

Tyvärr riskerar de positiva effekter som verksamheten med länskonstnärer uppvisat, att ryckas bort. Kulturrådet har efter en i vårt tycke mycket bristfällig utredning gjort den bedömningen att verksamheten ska prioritera barn- och ungdomsverksamhet och knytas till läns museerna. **Vi ser detta som djupt beklagligt och föreslår att länskonstnärverksamheten säkerställs och utvecklas utifrån regeringens ursprungliga intentioner. Det är vår absoluta uppfattning att denna verksamhet tillför något mycket viktigt vid sidan av det institutionsbundna konstlivet. Vi föreslår också att centrumbildningarna, däribland Konstnärscentrum och Konsthantverkscentrum tillförs mer resurser så att verksamheten med att befrämja tillkomst av arbetstillfällen genom olika stimulansåtgärder kan stärkas.**

5. Socialförsäkringar

Socialförsäkringssystemet innebär för flertalet bild- och formkonstnärer betydande problem eftersom de har speciella förutsättningar för sitt yrkesutövande med många gånger låga och ojämna inkomster, och höga fasta kostnader.

När sjukpenninggrundande inkomst, SGI, skall fastställas i ett uppbyggnadsskede kan den jämförelseinkomst, som nu tillämpas för egenföretagande konstnärer, som inte kan hänvisa till kollektivavtal och lönestatistik, dvs. Konstnärsnämndens och Författarfondens inkomstgaranti, anses rimlig. KRO:s och KIF:s rekommenderade minimimånadslön utgör dock en bättre jämförelse eftersom denna följs av kommuner, landsting och andra vid anställning av konstnärer. Inkomstgarantin är än mer fiktiv än organisationernas rekommenderade lönenivåer. Uppbyggnadsskedet bör omfatta minst fem år eftersom det tar lång tid att etablera sig i yrket. Liksom utredaren anser vi att man i uppbyggnadsskedet skall bortse från den tid som den egenföretagande konstnären är sjuk eller nyttjar föräldraförsäkringen.

Efter uppbyggnadsskedet bör de faktiska framtida inkomster som konstnären kan visa på beaktas vid bedömningen av SGI. Vi kan konstatera att de många gånger ojämna inkomsterna leder till betydande svårigheter att fastställa en SGI. Den egenföretagande konstnären har som konstaterats ofta låga nettoinkomster och ger därför låg ersättning i socialförsäkringssystemen om man blir sjuk eller behöver ta ut föräldraledighet. Likaså kvarstår konstnärens fasta kostnaderna i verksamheten vid sjukdom. **Att få lägga till fasta kostnader till nettoinkomsten vid SGI-beräkning kan vara en framkomlig väg. Ett annat alternativ som även innebära ett större hänsynstagande till bild- och formkonstnärernas speciella förutsättningar skulle kunna vara att utveckla ett från statens sida subventionerad försäkringssystem. Ett sådant försäkringssystem skulle kunna möjligt för konstnärer att teckna tilläggförsäkringar som täcker upp inkomstbortfallet vid sjukdom, fasta kostnader etc.**

Vi delar utredarens bedömning att konstnärer med fysiskt och psykiskt slitsamma arbeten bör ha tillgång till specialistkompetens när det gäller förebyggande behandling, behandling och rehabilitering. Vi delar också utredarens bedömning avseende havandeskapspenning mm.

6. Bostadsbidrag och försörjningsstöd

Den kvittning, som konstnärer tillåts göra skatterättsligt mellan inkomstslagen näringsverksamhet och tjänst beaktas inte vid beräkning av bostadsbidrags-

grundande inkomst. Det beror på att kvittningen görs under "Allmänna avdrag" och sådana skall återläggas vid beräkning av bidragsgrundande inkomst. Orsaken till att avdragen återläggs är att de är att betrakta som personliga levnadskostnader och därför inte skall beaktas i dessa sammanhang. För konstnärernas del är det inte fråga om personliga levnadskostnader utan orsaken är att konstnärer ofta redovisar inkomster och utgifter i olika inkomstslag. En rimlig hänsyn borde även i detta fall tas till konstnärernas speciella arbetsvillkor.

Enligt utredningen anser RFV att ett återinförande av kvittningsrätten vid beräkning av bostadsbidragsgrundande inkomst skulle innebära en ökad administration. Oss veterligen fungerade det alldeles utmärkt tidigare när RFV i sina publikationer skrev att underskottet i den konstnärliga verksamheten skulle beaktas även vid beräkningen av bidragsgrundande inkomst. **För att eliminera konsekvenserna av att kvittningen sker under "allmänna avdrag" anser vi att kvittningen skall ske direkt under tjänst.**

Vi delar utredarens bedömning att egenföretagande konstnärer inte skall behöva avyttra sin ateljé eller arbetslokal för att få försörjningsstöd. Vidare anser också vi att det bör utarbetas generella råd av Socialstyrelsen rörande bedömningen av konstnärers särskilda villkor som sedan ges till kommunerna som skall handlägga konstnärers ärenden avseende försörjningsstöd. I detta fall skulle det ske en enhetligare bedömning ute i kommunerna.

.

7. Skatter

KRO, KIF och KC delar utredarens bedömning att det behövs en enhetlig hantering av konstnärers deklarerationer och en specialistkompetens hos skattemyndigheten som främjar rättssäkerheten, stärker förtroendet från konstnärernas sida och ökar effektiviteten vid myndigheten. Av dessa skäl ser vi positivt på att skattemyndigheten i Stockholm nu har beslutat att återinföra en särskild enhet för handläggning av konstnärers taxeringsärenden. Negativt är att man lade ner den enhet som tidigare fanns och som hade etablerat en bra kontakt med konstnärersorganisationerna. Samarbetet resulterade i en kartläggning av de mest frekventa kostnaderna inom varje konstnärskategori. Det fanns också kontinuerliga möten för diskussion och tolkning av lagstiftning. Den särskilda enheten utgjorde också en "informationsbyrå" för skattemyndigheterna ute i landet. All den kunskap och kompetens som hade byggts upp under ett flertal år gick förlorad vid nedläggningen. Nu återstår att bygga upp den igen.

Den särskilda skrivning i lagtext som tillkom på kulturskattekommitténs förslag om konstnärers resor och ökade levnadskostnader i samband med resor togs bort i

slutet av 1990-talet. Det konstaterades då att en sådan skrivning inte hörde hemma i lagtext. Borttagandet var inte avsett att ändra rättsläget i sak men det resulterade i att även skattemyndigheten tog bort skrivningen i sina egna publikationer. Detta kom att medföra att skattemyndigheten idag tillämpar samma regler för konstnärer som för andra egenföretagare och kräver att resan skall vara en studieresa med ett klart program för att avdrag över huvud taget skall kunna komma i fråga. Återigen kan konstateras att tillämpningsföreskrifter måste utarbetas så att en rimlig hänsyn tas till konstnärers speciella arbetsvillkor.

Utredningen lyfter fram de problem som finns kring konstnärernas arbetslokaler. **I likhet med utredaren förordar vi att det sker en uppräknig av schablonavdraget för arbetslokaler till nuvarande prisnivå. Det bör även finnas bättre möjligheter att dra av kostnader för inventarier och lättnader beträffande avdragsmöjligheter för arbetslokal i hemmet.**

I sammanhanget vill vi påpeka hur viktigt det är att momsskattesatsen på varor och tjänster i konstnärlig verksamhet blir låg och att samma momsskattesats omfattar hela verksamheten för att undanröja tillämpningsproblem. Beräkningar som utförts av KRO och KIF utifrån statistik från SCB tyder på att en sänkning av såväl momssatsen på 12% vid försäljning av löskonst, som momssatsen på 25% vid galleriförsäljning, till en nivå på 6% skulle få ytterst marginella effekter (ca 70 mkr) för statens momsintäkter.

8. Konstnärernas pensioner

Vi delar utredarens slutsatser att man måste skapa en mer generell och rättvisare lösning för konstnärernas ålderspension där de egenföretagandes pensionsvillkor särskilt bör uppmärksammas. En idé skulle kunna vara att kompensera konstnärerna via den Individuella Visningsersättningen eftersom detta inte enbart jämnar ut inkomsterna över åren utan också leder till en inkomstförstärkning för pensionär. För konstnärer som arbeta med mer samtida uttryck behövs det andra former av kompensation som leder till förstärkning av pensionerna. En annan intressant idé förs fram för finansiering genom "domaine public payant". En sådan kulturpolitisk finansieringsform bör utredas.

9. Stipendier

Utredaren framhåller vikten av de konstnärspolitiska stipendierna för egenföretagande konstnärer. För författarna utgör de 14% av inkomsten och det skulle de göra även för KRO-konstnärerna. Tyvärr är inte den siffran korrekt.

Stipendierna utgör i enlighet med den statistik vi tidigare hänvisat till endast 8 % av den totala inkomsten för konstnärer.

De skattefria stipendierna är mycket viktiga, både som bekräftelse för den enskilda konstnären men också som ett substantiellt ekonomiskt tillskott. Att under en begränsad tid ges möjlighet att kunna arbeta koncentrerat är värdefullt. Tyvärr kan vi dock konstatera att det allt för ofta uppstår problem i förhållande till trygghetssystemen, många gånger som ett resultat av brister i samordning och information om hur inkomst av stipendier ska bedömas. Ett mer grundläggande problem är de generella problem som vi redan beskrivit som gällande för bild- och formkonstnärer, med en svag marknad och dåligt fungerande trygghetssystem. Ofta satsar konstnärerna mycket intensivt under stipendieperioden men hamnar därefter i en situation utan socialt skyddsnät. Negativa konsekvenser kan också uppstå i samband med sjukdom eller arbetsskada under stipendietiden. Risken finns att konstnärerna både tvingas betala tillbaka stipendiet samt får en mycket låg sjukpenningsgrundande inkomst.

Vi önskar därför att effekterna av stipendierna utreds närmare, för att de bättre skall kunna samverka med trygghetssystemen. I en sådan undersökning önskar vi också att få belyst om det finns ett behov av att ändra benämningen på arbetsstipendierna.

Utredarens överväganden

En samordnad modell

Att skapa särskilda enheter hos myndigheterna som har specialistkompetens om konstnärernas speciella villkor skulle underlätta hanteringen av konstnärers ärenden avsevärt för både myndigheterna och konstnärerna. **I likhet med Skattemyndighetens särskilda enhet i Stockholm och med förebild från AMS bör nationella enheter och ett samrådsförfarande utvecklas för Skattemyndigheten och Försäkringskassan. Med särskilda nationella enheter för Skattemyndigheten och Försäkringskassan ges det möjlighet att etablera en sådan standard på servicen att man kan visa rimlig hänsyn till konstnärernas speciella förhållanden och göra enhetliga bedömningar i handläggningen av deras ärenden.**

Konstnärsnämnden

Redan idag har Konstnärsnämnden ett ansvar att belysa konstnärernas ekonomiska och sociala situation – något de mycket bristfälligt kan sägas leva upp till. Det är uppenbart för just bildkonstområdet att det finns en otydlig ansvarsfördelning mellan Konstnärsnämnden och Kulturrådet. Dessa myndigheter

arbetar utifrån olika perspektiv, med små resurser och där bristen på information, statistik och uppföljning är anmärkningsvärd inom bild- och formområdet. **Vi är positiva till utredarens förslag om att förtydliga och utveckla Konstnärsnämnden uppdrag för att belysa konstnärernas ekonomiska och sociala situation. Men för att det skall vara möjligt att kunna uppfylla detta ansvarstagande krävas det betydande ekonomiska förstärkningar för verksamheten. Det kommer troligtvis att krävas en särskild enhet och ett nära samarbete med Kulturrådet, Nutek och de konstnärsfackliga organisationerna.**

Informations- och utbildningsinsatser inom konstnärsområdet

Bild- och formkonstområdet har en mycket brokig och svag infrastruktur med ett stort informationsunderskott. Det behövs därför speciella insatser på just bild- och formkonstområdet för att information skall komma ut inte enbart till myndigheter utan även till kommuner, landsting/regioner, föreningar, företag m.fl. **Vi ser därför att det är angeläget med en utbyggnad av länskonstnärverksamheten som ett komplement till ökade insatser vid Konstnärsnämnden.** Detta skulle också vara ett viktigt led för att möjliggöra för kommunerna att ta ett tydligare ansvar för bild- och formområdet.

I utredningen fokuseras mycket på behovet av ökade informationsinsatser och att det skall visas rimlig hänsyn. Det beskrivs också hur viktiga de enskilda experterna inom konstnärsorganisationerna har varit för utredningen. Tyvärr kan vi konstatera att det inom bild- och formområdet är svårt att bygga upp en samlad kompetens som kan svara mot de behov som finns. Det finns en stor komplexitet i de frågor som hanteras och organisationerna har mycket begränsade ekonomiska resurser till sitt förfogande. Detta får en mängd negativa konsekvenser. De resurser som finns till hands utvecklas inte i den utsträckning som de borde, det saknas utredningsresurser, det är också svårt för konstnärerna att hävda sina intressen vid förhandlingar, avtal och tvister. Detta leder till en rättsosäkerhet och en situation där konstnärernas intressen inte på ett rimligt sätt kan företrädas. Om inte konstnärerna kan hävda sina rättigheter skapas det prejudicerande beslut till nackdel för konstnärerna som i sin tur blir vägledande för framtida bedömningar.

Vi förordar att det via offentligt stöd sker förstärkningar för den juridiska kompetensen inom respektive konstnärsorganisationer på bild- och formkonstområdet. Alternativt inrättas en juridisk byrå på bild- och formområdet som samverkar med Konstnärsnämnden, Kulturrådet, Nutek och de konstnärsfackliga organisationerna på bildkonstområdet. En sådan juridisk byrå skulle erbjuda service tillgänglig för alla konstnärer oavsett eventuell organisationstillhörighet och vara finansierad med offentliga medel och avgifter från konstnärsorganisationerna.

Alliansmodellen

Alliansmodellen inom teaterområdet har kommit för att stanna. I utredningen framhålls vikten av att alliansmodellen kan utvecklas för dansare, musiker och skådespelare. Tyvärr saknas förslag till en alliansmodell för bildkonstområdet. Det är angeläget att bildkonstnärerna, som alltmer har en likartad situation som dansare, skådespelare och musiker, ges samma möjligheter. Det krävs dock ett stort hänsynstagande i förhållande till bildkonstnärernas komplexa marknads-situation. Det är viktigt att en alliansmodell leder till att marknaden som helhet stimuleras.

Vi ser ett stort behov av att utveckla olika metoder för att förmedla konstnärliga arbeten. En allians inom bildkonstområdet skulle kunna leda till att olika metoder utvecklas, nya uppdragsgivare definieras och den samlade kompetensen inom konstområdet förstärks.

Den konstnärliga kompetensen behövs i kreativa processer, pedagogik, produktutveckling, för att beskriva komplexa skeenden, i stadsplanering, för att förstärka de demokratiska institutionerna, arbeta kring den ökande ohälsan m.m. Samarbete skulle kunna etableras med Glesbygdsverket, Försäkringskassan, Integrationsverket, Svensk industrideSIGN m.fl.

Möjligen skulle det finnas flera olika allianser regionalt för att fungera som resurscentra för konsten. Dessa skulle i så fall kunna bygga vidare på och förstärka den verksamhet som bedrivs inom ramen för länskonstnärerverksamheten.

Johnny Ewald
Konstnärernas Riksorganisation

Gunilla Kihlgren Svartström
Sveriges Konsthantverkare och
Industriformgivare

Staffan Lind
Konstnärscentrum